

INTELEKTUALAC U NAŠEM DRUŠTVU*

Čini se da je osnovna misija intelektualca, kao čovjeka koga karakteriše dublja funkcija misli, da intelektualno i etički obrazloži sadašnju poziciju čovjeka. U tome se, dakako, sastoji moralna vrijednost intelektualca: Intelektualci, kao aktivni činilci, snose dio odgovornosti za sveskoljku situaciju savremenog čovjeka i čovječanstva.

Revolucionarna gibanja u našem društvu imaju ponekad takav intenzitet da zbunjuju ljude, zaokupljajući ih mnoštvom problema. Intelektualni radnici — uz ostale aktivne činioce — imaju prevashodnu zadaću da osmisle sva ta kretanja, trudeći se da što preciznije luče novo od starog. Postaje razumljiva potreba vođenja jednog dijaloga o intelektualcima, njihovim preokupacijama i obilježjima i o njihovoj ulozi u našem društvu.

Osnovni pojam inteligencije

Moderna sociologija nudi nam obilje odgovora na pitanje šta su intelektualci. Pri tome se, naravno, primjenjuju različiti kriterijumi, o kojih ću podsjetiti na neke:²⁾

Formalno-pravni kriterijum: intelektualci su ljudi koji obavljaju poslove zakonski priznate kao umni rad.

Teškoće primjene ovog kriterijuma su velike, budući da nije jednostavno i lako fiksirati šta je umni, a šta manuelni rad. Sigurno je i da je ovaj kriterijum osjetno varijabilan.

Formalno-obrazovni kriterijum: intelektualci su ljudi koji posjeduju diplomu kao mjerilo svojih kvalifikacija.

Ovdje se polazi od diplome kao jedinog pokazatelja toga ko je a ko nije intelektualac. Međutim, nije jasno zašto bi znanje do koga došlo na neki drugi način (a ne putem školovanja), dakle ono znanje koje nije ozvaničeno, bilo manje vrijedno.

Kriterijum psihičkih svojstava: intelektualci su ljudi koji se odlikuju posebnom bistrinom i brzim snalaženjem u izmijenjenim životnim situacijama.

Psihički kriterijum je isuviše subjektivan da bi se mogao prihvatiti. Testovi inteligencije, kojima se najčešće ona mjerila, pokazali

¹⁾ Unedjeljivo skraćeni i redigovani stenogram predavanja održanog na zbiljku prosvjetnih radnika sarajevskog areala.

²⁾ Vidi: Jan Štepanek: Struktura i pojava inteligencije u poljskom društvu časopis «Sociologija», br. 2-359.

Intelektualac kao činitelj javnog mišljenja

Koje su osnovne pretpostavke stvarnog ugleda intelektualca u našem društvu?

Jedna od njih je svakako — društvena aktivnost. Po svojoj prirodi intelektualac ne trpi recepte niti teološka vrednovanja. On je nemiran duh u traženju najboljih rješenja, pa je stoga njegovo mjesto u organima socijalističke demokratije. U uslovima kada nam je tuđa svaka aristokratsičnost i kada se svakodneвно insistira na borbi mišljenja, intelektualac ima prostrano polje aktivnosti. Zaista je velika intelektualna draž boriti se za one ideje čija odbrana zahtijeva velike misaone napore, mnogo razmišljanja, a gumente. Čitav sistem kod nas upravo je koncipiran tako da svaki ili gotovo svaki pojedinac učestvuje u donošenju odluka, formiranju novih oblika i vrijednosti. Intelektualci nisu u poziciji — kao što je slučaj u nekim drugim zemljama koje grade socijalizam — da objašnjavaju administrativne zahvate. Zajedno sa ostalim radnim ljudima oni ravnopravno učestvuju u odlučivanju o svim bitnim pitanjima, u teoretskoj i praktičnoj borbi za proširenje uslova stvarne slobode i humanizma. Međutim, i u uslovima socijalističke demokratije postoje izvjesne mogućnosti — posebno u zaostalijim sredinama — za donošenje odluka koje nisu adekvatne daljem socijalističkom razvitku. Zato je trajna zadaća intelektualaca da se angažuju u borbi za koncepcije koje podstiču brz revolucionarni preobražaj. Ovo pretpostavlja stalno objašnjavanje i razumijevanje stvarnih uzroka mnogih pojava, kako bi se našao siguran put za njihovo prevazilaženje.

Dakle, učešće u progresivnoj promjeni postojećih društvenih odnosa jeste jedan od osnovnih zadataka intelektualca danas. Međutim, usavršavanje u struci je sastavni i najvažniji dio društvene aktivnosti, iako se ova ne iscrpljuje samo u tome. Stalna intelektualna i emotivna radoznalost, neprekidan rad na samoizgradnji, borba protiv primitivizma uopšte i u struci posebno, — sve to ulazi u program savremenog intelektualca. Nosio ma kako zamašnu sumu intelektualnih potencija, ukoliko je ne čini funkcijom stvarnog progressa, intelektualac je društveno defektan, stvarno nije intelektualac. Stoga se ne postavlja pitanje da li je intelektualac političan ili nije, nego samo do koje je mjere to: maksimum interesovanja u svojoj struci jeste izraz i političke aktivnosti, premda se ona ne može svesti na to.

Moralna hrabrost je svakako imanentna istinskom intelektualcu. To znači: otkriti istinu i — iskarati je. Intelektualac je syagda neumorni borac za istinu. A naše društvo ne samo da omogućava nego i podstiče saopštavanje istina. Ali, naravno, ne bez društvene odgovornosti. Naime, obrazlaganje istina zahtijeva maksimum objektivnosti, sagledanje njihovih izvora, odnosno što cjelovitiji tretman pojava. Stoga neki intelektualci zaista rasipaju vrijeme i sposobnost u bescenje razmišljanje o tome kako da saopšte istinu, a ne o tome kako da je obrazlože, zasnuju. I najveći intelektualci, ukoliko ne posjeduju stalnu potrebu usaglašavanja misli i praktične akcije, objektivno gube ugled — i to upravo kao intelektualci.

omogućila da postane to što jeste. U uslovima društvene i kulturne revolucije, mijenja se uloga intelektualca. Ne gleda se, ili se sve manje gleda, na intelektualca (tako toga još uvijek ima u zaostalim sredinama) kao na nešto natprirodno. Takva shvatanja, karakteristična za prošlost, nisu služila na čast ni sredini, ni intelektualcu. Jer, čovjek se zainteresuje osjeća malen kada ga, sticajem okolnosti, nerealno uzdižu, fetišiziraju. I ne htijući, intelektualac se pita u kakvoj sredini živi i djeluje i — što je posebno važno — koliko je malo učinio da je izmijenjen. A bilo je nekih intelektualaca ranije koji su imali iluzija da su veliki, ne zato što su stvarno intelektualno veliki, nego zato što ima i malih, i savršeno malih. U takvim sredinama veličanje prosječnosti postaje sredstvo utjehe, a neprotivljenje intelektualca tome — izraz siromaštva njegovog duha.

Uloga intelektualca u našem društvu postaje sve više društveno neophodna funkcija razvitka. Sve manje ima mjesta precjenjivanju i potcjenjivanju intelektualnih radnika. Svako sektaštvo, sve primitivističke tendencije koje još uvijek tu i tamo vegetiraju, — a koje su izraz pripodaštavanja uloge intelektualca u preduzeću, komuni i sl. duboko su štetne.⁴⁾

Mogućnosti afirmacije intelektualca kod nas su neslućeno velike. U našem društvu nema nikakvog razloga za bijeg u kulu od slonova (zaokupljenost isključivo ličnim i porodičnim brigama, nesaživljavanje sa društvom, neučestvovanje u podsticanju progresivnih tendencija u društvu...). Demokratizacija našeg društva (društveno samoupravljanje) jeste, u sadašnjem trenutku, jedino mogući i realni put u borbi za slobodu. A intelektualci i ideja slobode — to je nešto organski povezano i neodvojivo. Intelektualci, kao ljudi koji se prevashodno bore za oslobođenje čovjeka u najširem smislu te riječi, imaju širok prostor za svoju aktivnost upravo tu, u organima društvenog samoupravljanja. Oni su svakako jedan od činilaca koji svojom misaonom aktivnošću doprinose daljem usavršavanju našeg sistema i trasiranju puta u borbi za daljnju progresivnu transformaciju odnosa među ljudima. Osim toga, intelektualac je veoma važan subjekt vaspitnog sistema. Pri tome imaju veliku ulogu, prije svega, društveno-idejni uticaj intelektualca u društvu u širem smislu, u njegovim odnošajima (razmjena ideja, spontani odnosi među ljudima, sve u okviru društva), korišćenje štampe, tribina radničkih i narodnih univerziteta i drugih društvenih institucija, kako bi se — da tako kažem — iskazala prava intelektualna riječ.

⁴⁾ U našem društvu nemamo ni pojedinačnih primjera takvih shvatanja kao što je podsjecala, na primjer, na kineske stavove prema intelektualcima. U stvari, što se danas radi u Kini nije ništa drugo nego vještačko ubrzavanje procesa učenja i osvajanja umnog i manualnog rada, podsticanje pretvaranja svih u fizičke i intelektualne radnike. Sve one mjere koje su se preduzimale i još uvijek preduzimaju na ovom području, nisu ništa drugo nego — bez obzira na subjektivne težnje društvenih faktora — namjerno paljenje pod točkove društvenog razvitka. Bilo se time dobiva? Jedino izraz političke koristi među onim dijelom zaostalog radništva koje imponuje, na primjer, na više profesora univerziteta kako s njima raditi. Na taj način pravi se u redu uskraćivanje daljnjem razvitku, socijalizmu; oduzima se mogućnost daljnjeg razvoja intelektualne, njenog daljnjeg većeg doprinosa društvu.

vojnog napora, zatvaranje u svoj lični krug, bijeg od društvenih obaveza, kritičarstvo, orijentacija samo na unosijsa zanimanje, organsko preobranje fizičkog rada, vječno postavljanje sve novih uslova za izlazak «u susret društvu» i sl. — sve su to obilježja savremenog malograđanina, koji se uveliko koristi neusklađenošću i disproporcijom društva i koji brizljivo zaobilazi i elementarne obaveze prema zajednici koja mu je omogućila da se osposobi u ovoj ili onoj struci. Ovo je dovoljno ilustrirati sa dva primjera:

— Činjenica je da intelektualac treba da se kritički odnosi prema postojećoj stvarnosti i prema sebi. Konstruktivni kritičar ne odnosi se nihilistički prema zbilji, nego pokušava da prevlada njene nedograđenosti, slabosti, oertavajući puteve za njihove otklanjanje. Ali, kada je riječ o malograđaninu-kritizeru, onda on u svemu i svačemu vidi samo primitivizam, birokratiju, odsustvo brige za čovjeka. Kod njega je u stvari stalno prisutna nostalgija za starim, potonulim. U njegovoj težnji za spokojstvom, beskonfliktnim stanjem, izražena je briga samo i isključivo za sebe, jer on svagda svoje potrebe i mogućnosti projicira u društvo, prema njima modifikuje principe i redovno nastupa u ime «viših» ideala.

— Malograđanin se često predstavlja apolitičnim. Međutim, bijeg od određene politike, ne znači bijeg od politike uopšte. Stoga postaje razumljivo što je odsustvo politike svojevrsna (čitaj: reakcionarna) politika!

I, najzad, žive religijski uticaji, jer još uvijek nisu prevladani oni uslovi u društvu koji ih porađaju. Idejno gledano, religija je ideologija koja sobom oličava socijalizmu suprotnu društvenu i idejnu poziciju. Stoga je trajan zadatak svih kulturnih ljudi i istinskih intelektualaca da su u jednoj neprekidnoj suprotstavljenosti religioznoj ideologiji. Religija nije neki izdvojeni dio naše društveno-idejne problematike. Stoga reagujemo na nju socijalizmom kao cjelinom.

Na sve ove idejne i druge manifestacije treba gledati i sa objektivne i sa subjektivne tačke stajališta. Socijalizam u našoj zemlji postavlja realne uslove za ostvarenje ljudske slobode. Međutim, oskudna materijalna baza ne omogućava njihovu neposrednu realizaciju, uprkos činjenici što je sistem kao cjelina koncipiran tako da svaki materijalni uspjeh društva omogućuje i novu mjeru slobode i humanizma. Na liniji povećanih potreba pojedinca i nemogućnosti društva da im, na sadašnjem stupnju razvika, udovolji — na toj liniji javljaju se mnoge protivrječnosti. Znatnim dijelom njihov izraz su i naznačene nama tuđe idejne pojave. Misija intelektualca, kao i svakog našeg čovjeka, upravo je u tome da razmišlja kako da konstruktivno pomogne otklanjanju čitavog idejnog balasta koji je posljedica bilo objektivnih, bilo subjektivnih uslova. Kao sastavni dio svjesnih snaga socijalizma intelektualci treba da doprinesu iznalaženju najboljih rješenja i da se praktično angažuju na njihovoj realizaciji. Samo tako mogu se predoletjeti mnoge protivrječnosti i isprati materijalna i duhovna zaostalost u muzej prošlosti.

Realno gledano, perspektiva našeg intelektualca je sasvim svijetla. Kod nas je intelektualac prije svega društveni radnik kome je zajednica

1901, str. 2, Činio Luaj, intelektualci i radnici u Srbiji

ostao nov podsticaj intelektualcima i nov izvor njihove svjetline u stvaranju novih vrijednosti. Ovo je snažno uticalo na pozitivnu priorizaciju intelektualaca stare škole i odlučujuće doprinijelo formiranju novih intelektualnih radnika.

Društvena aktivnost, odnosno aktivno učešće u progresivnoj promjeni društvenih odnosa, učinilo je da znatan dio intelektualaca ne iscrpljuje svoju aktivnost u meditacijama koje su daleko od svake realizacije. Svoju misao oni su učinili sve djelatnijom, sve sposobnijom da preraste u faktor mijenjanja svijeta.

Međutim, ne može se prenebrežniti činjenica da su se naši intelektualci formirali i formiraju u posebno složenim uslovima, koji sa svoje strane utiču na ovaj proces. Oni su započeli svoj rast u uslovima izrazite zaostalosti, kako materijalne tako i duhovne. Teškoće na koje smo nailazili u izgradnji socijalizma odražavale su se na oblikovanje intelektualnih radnika, pa su u psihi pojedinih među njima ucrtale i izrazitu notu pesimizma.

Naš sistem onemogućio je i stalno onemogućava birokratske tendencije. Birokratske pojave izvjesne su i u sadašnjim uslovima tamo gdje nisu iskorišćeni instrumenti ovog sistema. Podjela rada (koja je pretpostavka i inteligencije kao posebnog sloja), čak i u uslovima društvenog samoupravljanja, kod nekih intelektualaca gradi iluzije o njihovoj izdvojenosti, posebnosti. Ponašajući se kao pripadnici sloja za koji tobože ne važe društvene zakonitosti sloja koji je izvan i iznad tih zakonitosti, jedan dio intelektualaca nalazi da je sve van njihovog kruga vrijedno nipoštašavanja. Pojedini među njima bore se protiv izmišljenog birokratizma, i to izrazito birokratskim sredstvima. No, stvar je u tome da se intelektualci zaista efikasno mogu boriti protiv birokratskih tendencija — i kod nas se većina njih tako i bori — oslanjajući se na glavnu demokratsko-socijalističku snagu — radničku klasu.

Nesumnjivo je da se izvana infiltriraju nama tuđa shvaćanja. Ona su utoliko opasnija što se reflektiraju na našu relativno zaostalu sredinu. Oslobođeni svakog hermetizma misli, u uslovima kada društvo podstiče slobodnu izmjenu misli, slobodni sudar ideja, nemamo nikakve bojazni da će ovakav stav štetiti socijalizmu. Naprotiv, sve je to pretpostavka nesmetanog i brzog progressa. Stoga nismo stavljeni pred pitanje da li nešto administrativno zabraniti ili ne. To bi bilo najmanje inteligentno. Riječ je o tome da se postojeće intelektualne snage maksimalno iskoriste u procesu neprekidne idejne suprotstavljenosti svemu onom što je smetnja revolucionarnim gibanjima.

U uslovima klasnog društva položaj sitnih buržuja je takav (oni su isuviše bogati da bi bili proletari, i isuviše siromašni da bi bili buržuji), da posjeduju izvanredne mogućnosti za malograđansko idejno oblikovanje. Lavirajući stalno između dvije osnovne klase, oni se sv više formiraju u ljude izrazite dvoličnosti. U našem društvu manife stacije malograđanskih pojava su unekoliko nove. Odsustvo svako

Izmijenjeni kriterij

Dospjeli smo u fazu kada se sve više napuštaju tradicionalna, formalna mjerila o intelektualcima. Sam razvitak procesa materijalne proizvodnje u moderno doba (automatizacije itd.) zahtijeva povišenje kvalifikacija manulenog radnika do nivoa intelektualca (Inženjera itd.). Osim toga, podstaknut društvenim razvitkom, naš sistem je koncipiran tako da se njime objektivno sve više potiskuju kriteriji po profesionalnim zanimanjima i funkcijama u drugi plan. Njima se sve više pretpostavlja kriterijum upravljanja društveno-ekonomskim funkcijama, koje su doskora bile isključiva privilegija neposrednih proizvođača iz oblasti duhovne proizvodnje. Danas intelektualac-stručnjak nije u poziciji da se sam brine o društvenoj ulozi svoga posla. U organima društvenog samoupravljanja neposredni proizvođači iz oblasti materijalne i duhovne proizvodnje, zajednički i ravnopravno odlučuju o svim bitnim pitanjima svoga života. (Ova se činjenica reljefno ispoljava kod tehničke inteligencije, gdje se razlika između profesionalnih intelektualaca i manualnih radnika sve više uglavnom svodi na razliku u stepenu stručnosti). Ovaj proces sve više zahvata i ostale oblasti, pa na taj način neposredni proizvođači i radni građani predstavljaju stvarne činioce u procesu donošenja svih životno važnih odluka. Stoga stvarno ispoljena društvena aktivnost postaje presudan kriterij u ocjenjivanju intelektualnosti. Društveni razvitak i dalje diferenciranje nauka zahtijevaju da se, u izmijenjenim uslovima, operiše sa objektivnijim kriterijumom pomoću koga će se lučiti intelektualni i manualni rad jednog čovjeka, a ne u vidu razlike između intelektualnih i fizičkih radnika. (Širok je raspon među profesionalnim intelektualcima: počinje u stvaralačkom radu a seže sve do konvencionalnih rješenja, ustaljenih poteza, sadržanih u naučenim formulama). Otuda naš sistem, ovakav kakav je, sa svoje strane doprinosi postepenom prevladavanju protivrječnosti između intelektualnog i manualnog rada: neposredni proizvođači u oblasti materijalne proizvodnje se praktično uvjeravaju u mogućnost i potrebu saučestvovanja i preuzimanja izrazito misaonih funkcija, kao što se i neposredni proizvođači u oblasti duhovne proizvodnje uvjeravaju u neosnovanost podcjenjivanja fizičkog rada i oslabadaju se iluzije da je intelektualni rad monopol određenog sloja ljudi. Postaje sve jasnije da intelektualac nije samo glava puna znanja, nego i čovjek svjesne akcije. Otuda nije nimalo slučajno što sve više preovlađuju sadržinski kriteriji u ocjeni pojma intelektualca: stvarna sposobnost, aktivizam i imanentna tendencija neprekidnog duhovnog bogaćenja.

Problem formiranja intelektualca

Snagom svoje unutrašnje logike, revolucija je iznuđivala ne samo političko, nego i idejno opredjeljenje. Moralno-politički ugled koji su naši intelektualci stekli u ilegalnoj borbi i u toku revolucije jeste jedan od osnovnih pozitivnih uslova za njihovo formiranje i danas. Bez obzira na to što je bilo intelektualaca — i to znatan broj — koji nisu učestvovali u oružanoj borbi i revoluciji, sam fakat revolucije uvijek je bio i

Izvori intelektualnih radnika

Revolucionarne snage — kako je to isticao Lenjin — ne mogu da zanemaru tekovine kulture i civilizacije koje su stvorile ranije epohe. Stoga su one upućene da se oslone na postojeće intelektualne snage. Progresivna politička i idejna preorijentacija intelektualaca »stare škole«, jedan je od izvora intelektualnih radnika koji je neposredno poslije rata bio vrlo značajan. Kad nas je uglavnom okončan proces progresivne političke preorijentacije ovih intelektualaca, a proces idejne preorijentacije još uvijek traje.

Izvor intelektualaca su svakako ponajviše škole i univerziteti. Reforma nižeg, srednjeg i višeg školstva, koja je u toku, smjera ka usklađivanju školskog sistema sa društvenim zahtjevima razvitka. Nesumnjivo je da je slobodan upis na univerzitet, pod jednakim uslovima, jedna od najrevolucionarnijih tekovina našeg školstva. U čemu se sastoji revolucionarnost ovog akta? Prije svega, ljudima koji su tako reći potencijalni intelektualci, i kojima — zbog njihove tzv. niže klasne pripadnosti — raniji klasni sistem nije dozvoljavao da se školuju i obrazuju, sada se pruža mogućnost da to nadoknade. Takvom odlukom naše društvo pravokorektiv starog sistema. Osim toga, to je jedna iz niza mjera postepenog uzdizanja cijelog društva na nivo intelektualaca u novom smislu te riječi i ukidanja podjele na intelektualne i manuelne proizvođače. Univerzitet prestaje biti zatvorena ustanova i sve više postaje institucija za uzdičavanje i usavršavanje radnih ljudi koji mogu i hoće da se stručno usavršavaju da obogate svoje znanje. Kada se oni vrate na svoja radna mjesta sa novim, sistematizovanim znanjima, sa bogatijim duhovnim horizontom, sa onim što se zove sinteza praktičnog iskustva i teorijskih znanja, ispunije život novim sadržajima i učiniti misao osjetno djelatnijom u ranijih generacija intelektualaca.

U uslovima našeg društva intelektualci se danas formiraju i u organima društvenog upravljanja. Anahrono zvuči da ima još uvijek i nas ljudi koji odbacuju ovu postavku. Ako se za trenutak prenesemo u situaciju u kojoj, na primjer, naš radnik odlučuje u organima samopravljivanja, onda nam nije teško vidjeti da je njegov intelekt stalno angažovan. Donošenje mnogih odluka, razmišljanje o unapređenju procesa proizvodnje (nabavka mašina, organizacija proizvodnje, raspodjela sredstava itd.), formiranje novih etičkih vrijednosti — sav taj proces kojim svaki pojedinac postaje sve odgovorniji subjekt odlučivanja, sve to proširuje znanje radnom čovjeku i stalno ga intelektualno angažuje. Snagom argumenata, snagom stvarnog znanja sve se više dokazuje društvena cjelishodnost bilo čije intervencije. (Više se ne gleda, ili sve manje gleda, na to ko govori, već se obraća pažnja na to šta govori i koliko je neki stav obrazložen, zasnovan.) Stoga postaje razumljivo da su neposredni proizvođači u oblasti materijalne proizvodnje (oni, naravno, koji se svojom funkcijom upravljanja do kraja koriste) u stvari daleko veće intelektualne zakupljenosti nego pojedine kategorije profesionalnih intelektualaca ili pojedini profesionalni intelektualci uopšte.

Međutim, stvarnost ubrzo uvjerava ove intelektualce da se ponašaju nainteligentno, klasno, ograničeno, preživjelo. Varijabilnost njihove pozicije u zbilji opredjeljivala je njihov idejni stav, a ovaj je, opet, utvrđivao njihovu nestalnu poziciju. Stoga nije teško shvatiti što su upravo intelektualci jednim dijelom — i pored znatnih pozitivnih doprinosa — unosili idejnu konfuziju u radnički pokret. Preživjele idejne koncepcije, latentno prisutne, uvijek su, u časovima iskušenja, izbijale na vidjelo. No, jednostrano je, — a samim tim i štetno — zbog idejne zbrke koju unose pojedini intelektualci, osporiti naprednu ulogu intelektualca kako prije, tako i u toku i poslije revolucije. Na ovo je mislio Lenjin kad je pisao: »Rekli smo da socijal-demokratske svesti kod radnika nije moglo ni biti. Ona je mogla biti donesena samo spolja. (podvukao E. Č.). Istorija svih zemalja pokazuje da radnička klasa isključivo svojim snagama može izgraditi samo tredjunionističku svest, tj. uverenje da je potrebno udruživati se u saveze, voditi borbu protiv poslodavaca, naterivati vladu da izda ove ili one za radnike neophodne zakone itd. A učenje socijalizma izraslo je iz onih filozofskih, istorijskih i ekonomskih teorija koje su razradivali obrazovani predstavnici imućnih klasa, inteligencija.» (podvukao E. Č.). Ovo je dovoljna opomena svim onim u socijalističkom pokretu koji bi se sektaški odnosili prema intelektualcima ili bilo na koji način potcjenjivali njihovu ulogu.

Dugotrajan je proces oslobodjenja ljudi od naslijeđenog idejnog balasta. Njegov tempo nije samo ovisan od želja i namjera ljudi, ma koliko one zaslužile da se etički visoko vrednuju; on zavisi od emancipacije čitavog društva. Intelektualcima je potrebno vrlo tanano čulo za pomjeranja u društvu, da se brže saživljavaju sa njegovim revolucionarnim gibanjima. U sudbonosnim povjesnim obrtima idejno i političko opredjeljenje intelektualaca postaje precizni pokazatelj njihove misaonosti.

U ilegalnoj borbi, u toku oslobodilačkog rata i narodne revolucije, jednako kao i u poslijeratnoj izgradnji, stav subjektivnih snaga našeg društva pokazao je od kolikog je značaja pravilan odnos prema intelektualcima i koliko, zbog pravilnog odnosa prema njima, intelektualci mogu da čine progresivnih usluga društvu.

Socijalizam pretpostavlja plansku izgradnju. Planska izgradnja nemoguća je u bilo kom domenu društvenog života bez aktivnog intelekta, bez svjesnog angažovanja svih ljudi, posebno intelektualaca. Osim toga, socijalizam sve više uklanja protivvrječnosti između razvika proizvodnih snaga i produkcionih odnosa. Socijalizam predstavlja struje neprekidnih društvenih promjena, odnosno to je društvo koje stalno napreduje i u materijalnoj osnovi i u progresivnoj promjeni postojećih društvenih odnosa. Samim tim povećava se prostor za sve veće angažovanje intelektualaca. Ovome valja dodati i činjenicu da su u socijalizmu sve njegove snage zainteresovane za uspjehe u sferi intelektualnog rada. Sve to doprinosi stvaranju vanredno povoljne klime za stvaralaštvo intelektualaca u svim domenima društvenog života.